

- університету імені К.Д. Ушинського. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2020. Випуск 3(132). С. 166–172.
3. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) (автори Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна). URL: <https://bit.ly/3WPMmCA>.
  4. Освітні технології : навч.-метод. посібник / за ред. О. М. Пехоти. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 255 с.
  5. Робінсон Кен Чи справді школи вбивають творчість? *TED conference. February, 2006.* URL: www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_do_schools_kill_creativity?language=uk.
  6. Робінсон Кен, Ароніка Лу Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / переклала з англ. Ганна Лелів. Львів : Літопис. 2018. 256 с.
  7. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

Любченко І.І.

*кандидат педагогічних наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,
голова циклової комісії педагогіки, психології та
методик дошкільної освіти*

Сажієнко А.П.

*викладач першої кваліфікаційної категорії,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка
Черкаської обласної ради»*

ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ДОСТУПНОСТІ ТА ЯКОСТІ

Анотація. У статті розглядаються основні виклики, з якими стикається система освіти України в умовах воєнного стану. Зокрема, аналізуються проблеми доступності освітніх послуг для учнів і здобувачів освіти у прифронтових регіонах, на тимчасово окупованих територіях, а також для внутрішньо переміщених осіб. Окрема увага приділяється якості освіти в умовах дистанційного навчання, нестачі

ресурсів, психологічного тиску та руйнування освітньої інфраструктури. У статті також окреслено основні напрями державної політики щодо підтримки освітнього процесу під час війни, включаючи цифровізацію, психологічну підтримку учасників освітнього процесу та міжнародну допомогу.

Ключові слова: освіта в умовах війни, доступність освіти, якість освіти, дистанційне навчання, внутрішньо переміщені особи, освітня інфраструктура.

Liubchenko I.I., Sazhiienko A.P. Education in wartime: issues of accessibility and quality. The article discusses the main challenges faced by the education system of Ukraine under martial law. In particular, the problems of accessibility of educational services for pupils and students in the frontline regions, in the temporarily occupied territories, as well as for internally displaced persons are analysed. Special attention is paid to the quality of education in the conditions of distance learning, lack of resources, psychological pressure and destruction of educational infrastructure. The article also outlines the main directions of the state policy to support the educational process during the war, including digitalisation, psychological support for participants in the educational process and international assistance.

Key words: education in war conditions, accessibility of education, quality of education, distance learning, internally displaced persons, educational infrastructure.

Актуальність дослідження. Повномасштабна війна в Україні спричинила масштабні трансформації в усіх сферах суспільного життя, зокрема в освіті. Руйнування закладів освіти, переміщення великої кількості учнів, здобувачів освіти і педагогів, перехід на дистанційне або змішане навчання, а також постійна небезпека для життя значно ускладнили процес отримання якісної освіти. Проблеми доступу до освітніх послуг у прифронтових зонах, на тимчасово окупованих територіях і серед внутрішньо переміщених осіб набули критичного характеру. У таких умовах надзвичайно важливо дослідити, як забезпечити безперервність і якість освітнього процесу, зберегти педагогічний потенціал та адаптувати систему освіти до реалій воєнного часу. Актуальність теми зумовлена не лише викликами сьогодення, а й

необхідністю формування стратегії розвитку освіти у післявоєнний період.

Метою статті є всебічне дослідження основних проблем, пов'язаних із доступністю та якістю освіти в Україні в умовах воєнного стану, а також визначення можливих шляхів їх подолання з урахуванням сучасних викликів і перспектив подальшого розвитку освітньої системи.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України суттєво вплинула на функціонування національної системи освіти. Вже в перші місяці війни були зруйновані або пошкоджені сотні навчальних закладів, а мільйони учнів і здобувачів освіти вимушені були змінити місце проживання або навчатися в нових умовах. Однією з ключових проблем стало забезпечення доступу до освіти – особливо в прифронтових зонах, на тимчасово окупованих територіях і серед внутрішньо переміщених осіб. В умовах постійної загрози обстрілів та нестабільної інфраструктури багато дітей і молоді втратили можливість регулярно відвідувати заклади освіти [2].

У зв'язку з цим більшість закладів освіти перейшли на дистанційне або змішане навчання. Проте цей формат супроводжується низкою викликів: нестабільний інтернет-зв'язок, відсутність технічних засобів у значної частини учнів і вчителів, недостатній рівень цифрової грамотності, а також емоційне вигорання учасників освітнього процесу [8].

Ще одним важливим аспектом є зниження якості освіти. Обмеження в навчальному часі, зменшення кількості практичних занять, психологічний стрес, а також втрата безпечного освітнього середовища – усе це впливає на результативність засвоєння знань. Багато педагогів працюють у складних умовах, іноді з-за кордону або з тимчасово окупованих територій, не маючи стабільного зв'язку з учнями [5].

Водночас варто відзначити зусилля держави та міжнародних партнерів, спрямовані на підтримку освітнього процесу: розвиток цифрових платформ (зокрема «Всеукраїнська школа онлайн»), надання комп'ютерної техніки, організація психологічної підтримки, адаптація програм до умов воєнного часу [1].

Сучасна ситуація також виявила потребу в розробці нової моделі стійкої та гнучкої системи освіти, здатної функціонувати в умовах надзвичайних ситуацій. Це передбачає не лише технічну модернізацію, а й підвищення кваліфікації педагогів, розробку адаптивних навчальних

програм і зміцнення психологічної стійкості учасників освітнього процесу [9].

1. Втрати шкіл і пошкодження інфраструктури:

- за даними Генштабу ЗСУ, станом на 1 вересня 2022 року постраждало 2 405 закладів освіти, з них 270 шкіл повністю зруйновано (24 канал);

- в Україні функціонують навчальні заклади, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, а також ті, що пошкоджені (education.ua+224 Канал+2);

- у Кабміні повідомляють, що 1,8 тисячі шкіл постраждали або зруйновані, з них 410 шкіл вже відновлено (24 канал).

2. Скорочення кількості шкіл:

- за один навчальний рік кількість шкіл зменшилась з 12 930 до 12 268, тобто понад 650 шкіл було скорочено (24 канал);

- за 4 роки – закрито 2 114 шкіл, значну частину – сільських шкіл (приблизно 20%) (education.ua);

3. Онлайн-освіта та цифрові платформи:

- «Всеукраїнська школа онлайн» – державна платформа для дистанційного/змішаного навчання учнів 5-11 класів – досягла 1 мільйона зареєстрованих користувачів (Міністерство освіти і науки України) [10];

- крім того, платформою було здійснено майже 1 млн відвідувань за тиждень та близько 2,3 млн взаємодій користувачів із контентом (Укрінформ);

- на «School Online» зареєструвалось ~ 147 тис. користувачів, серед них 110 тис. учнів та ~ 30 тис. вчителів (Укрінформ).

4. Вступ до вищої освіти, кількість студентів:

- у 2025 році очікується, що система вищої освіти поповниться ~ 195 000 першокурсників, що на ~ 6 000 менше, ніж у попередньому році (vchysia.media);

- понад 76,5 тисяч іноземних студентів із 155 країн навчаються в Україні станом на найновіші дані (Укрінформ).

5. Проблеми, які виявляються на фоні статистики:

- *доступність*: через руйнування шкіл, закриття, окупацію територій та переселення сімей багато дітей втрачають доступ до стаціонарної освіти. Деякі змушені покладатись на дистанційне чи онлайн-навчання, що не завжди можливе через технічні обмеження (зв'язок, обладнання) [8];

- *якість освіти*: через зміни у форматі навчання (дистанційне/змішане), недостатню кількість практичних занять, зменшення контактів між учителем і учнем, психологічний стрес – знижується ефективність навчання та засвоєння матеріалу;

- *неоднорідність доступу*: сільські школи страждають сильніше – і у випадку закриття, і у випадку технічних ресурсів; також внутрішньо переміщені особи та діти в прифронтових зонах часто мають менше можливостей [3].

б. Заходи та ініціативи підтримки:

- держава і міжнародні партнери беруть участь у відбудові шкіл, створенні безпечних умов, оновленні інфраструктури;
- платформа «Всеукраїнська школа онлайн» надає безоплатні освітні матеріали, можливість самостійної роботи, відеоуроків, тестів. Це дозволяє підтримати освітній процес, особливо в умовах, коли стаціонарне навчання обмежене. (kremenchukrda.gov.ua+2oda.zht.gov.ua+2).
- запроваджуються адаптаційні заходи для учнів з окупованих або прифронтових територій, для внутрішньо переміщених осіб, включно з організацією дистанційного навчання, консультацій, психологічної підтримки [6].

Висновки. Умови повномасштабної війни в Україні стали серйозним викликом для національної системи освіти. Освітній процес зазнав значних змін через руйнування навчальних закладів, масове переміщення населення, а також необхідність переходу на дистанційне та змішане навчання. Аналіз показав, що найбільш гострими проблемами є порушення доступу до освіти у прифронтових та окупованих регіонах, зниження якості навчання, обмежені технічні ресурси, а також емоційна нестабільність учасників освітнього процесу [7].

Разом із цим варто відзначити позитивні зрушення, зокрема активне впровадження цифрових платформ, розробку адаптивних навчальних форматів, підтримку з боку міжнародних партнерів та держави. Успішний досвід функціонування онлайн-ресурсів, таких як «Всеукраїнська школа онлайн», свідчить про потенціал цифровізації освіти [9].

У перспективі важливо зосередитися на:

- розробці гнучкої та стійкої моделі освіти, здатної працювати в умовах надзвичайних ситуацій;
- зміцненні психолого-педагогічної підтримки для учнів, студентів і педагогів;
- розширенні доступу до цифрових інструментів;
- інвестиціях у відбудову та модернізацію освітньої інфраструктури.

Підтримка освіти в умовах війни – це не лише про збереження освітнього процесу, а й про інвестування в майбутнє країни, її людський капітал та відновлення після завершення бойових дій [4].

Література

1. Верховна Рада України. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Міністерство освіти і науки України. Освітній процес в умовах воєнного стану. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/osvita-v-umovah-voennogo-stanu>.
3. Освітній омбудсмен України. Проблеми в доступі до освіти дітей в умовах війни: аналітичний звіт. URL: <https://eduombudsman.gov.ua>.
4. ЮНІСЕФ Україна. Освіта під обстрілами: як війна впливає на навчання дітей в Україні [Аналітична довідка]. URL: <https://www.unicef.org/ukraine>.
5. Save the Children. Education Disrupted: The Impact of the War on Children's Access to Education in Ukraine. URL: <https://www.savethechildren.org>.
6. Аналітичний центр Cedos. Як війна вплинула на освіту в Україні: головні виклики. URL: <https://cedos.org.ua>.
7. Державна служба якості освіти України. Якість освіти в умовах дистанційного навчання: звіт та рекомендації. URL: <https://sqe.gov.ua>.
8. Krawchenko B., Mospan N. Education in Times of Crisis: Ukraine's Response to Wartime Disruptions. *Journal of Comparative Education*. 2023. Vol. 59(4), Pp. 245–260.
9. Центр громадського здоров'я. Психологічна підтримка дітей і педагогів під час війни. URL: <https://phc.org.ua>.
10. Всеукраїнська школа онлайн. Офіційний сайт освітньої платформи. URL: <https://lms.e-school.net.ua>.